

Analüüs ja ettepanekud eraraha kaasamisest kõrgharidusse

1. Sissejuhatus

Vabariigi Valitsuse tegevuskavas oleva punkti “Väärtustame eraraha kaasamist kõrgharidusse” elluviimiseks on Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi *HTM*) koostanud analüüsi ja koondanud ettepanekud kõrgharidusse eraraha kaasamise võimaluste kohta.

Analüüs tugineb alljärgnevatele HTM-i poolt koostatud analüüsidele ning läbiviidud aruteludele:

- Ülevaade kõrgharidusreformi esimestest rakendumisaastatest¹
- Rahvusvahelise kogemuse analüüs, mis käsitleb eraraha (eelkõige õppeteenustasude) kaasamist²
- Arutelu eraraha kaasamisest õppetegevusse ülikoolide õppeprorektorite ja õppeosakondade juhatajate seminaril
- Arutelu avalik-õiguslike ja rakenduskõrgkoolide esindajate ning ettevõtjatega kõrgkoolide ja erasektori koostööst.

2. Taust

2013/14. õppeaasta sügisel jõustunud kõrgharidusreformi üks eesmärkidest oli tagada kõikidele motiveeritud üliõpilastele võimalus omandada kõrgharidus võrdsetel alustel. See tähendas ühtsete sisseastumistingimuste kehtestamist, tasuta ja tasuliste õppekohtade kaotamist, aga ka kõrgkoolide riikliku koolitustellimuse põhise mudeli asendamist tulemuspõhise tegevustoetuse süsteemiga.

Alates 2013/14. õa-st saavad ülikooliseaduse (edaspidi *ÜS*) muudatuste alusel kõik eestikeelsel õppekaval täiskoormusega õppivad üliõpilased õppida õppekulusid hüvitamata. Edasine õppeteenustasu maksmine sõltub üliõpilase õppimisedukusest ja kõrgkooli sätestatud nõuetest – õppeasutusel ei ole õigust küsida õppeteenustasu üliõpilaselt, kes täidab kumulatiivselt õppekava 100%. Jõustunud muudatused õppeasutuste rahastamisel ja õppekulusid hüvitamata õppimisel puudutavad avalik-õiguslikke ülikoole, riigi rakenduskõrgkoole ja neid eraõppeasutusi, keda riik on pidanud vajalikuks tegevustoetusega toetada.

Teatud tingimustel on eraraha kaasamine ka peale reformi endiselt lubatud. Õppekulude hüvitamist on võimalik nõuda:

- osakoormusega õppijatelt,
- võõrkeeles õppijatelt,
- mitmendat korda õppekulusid hüvitamata kõrgkooli samale õppetasemele astunutelt,
- nõutavas mahus õppekava mittetäitvatelt üliõpilastelt.

Õppeasutusel on lisaks võimalik kaasata eraraha ettevõtete koostöö kaudu (spetsiaalsete õppekohtade tellimine ettevõtete poolt, stipendiumite rahastamine, rakendusuringud jne).

3. Muutused üliõpilaste ja vastuvõetute arvus

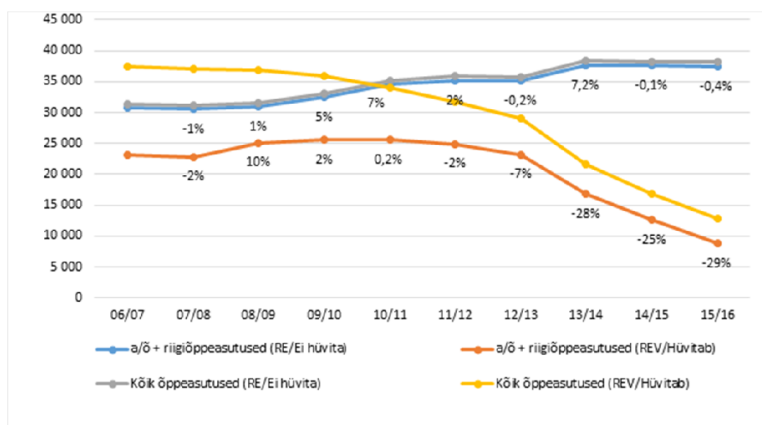
Alates 2008. aastast on Eestis langenud üldkeskhariduse omandanute arv ning rahvastiku märgatav demograafiline langus vanusegrupis 19-23 hakkas juba enne 2013. a kõrgharidusreformi mõjutama vastuvõttu kõrgharidustaseme õppesse. Üliõpilaste arv hakkas alates 2011/12. õa-st vähenema nii riigis tervikuna kui ka avalik-õiguslikes ülikoolides ja riigiõppeasutustes (joonis 1)³. Earühma langus tähendas seda, et pidevalt oli languses ka

¹ HTM 2016. [Kõrgharidusreformi esimesed rakendumisaastad](#).

² HTM 2015. [Analysis of the Usage of Private Resources in Public Higher Education](#).

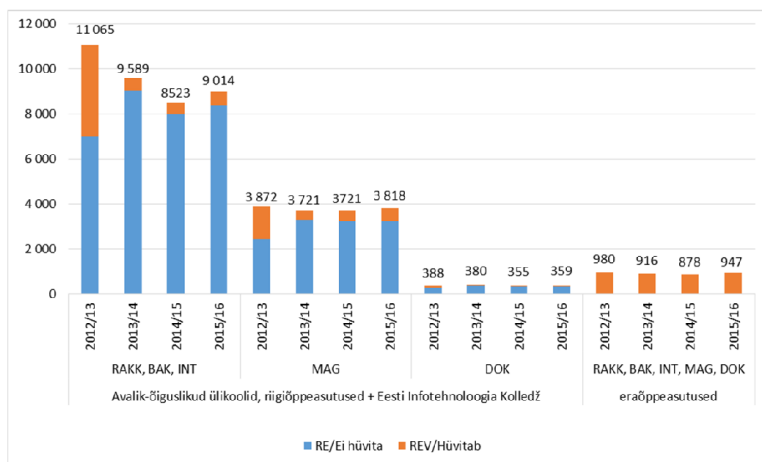
³ Joonisel ei kajastu eraldi erakõrgkoolid. Peamine osa riigi õppetegevuse toetustest oli RKT kaudu suunatud avalik-õiguslik ülikoolidele ning riigiõppeasutustesse.

riigieelarveväliste üliõpilaste (võimalik) arv. Avalik-õiguslike ülikoolide erarahastamisest laekuvad summad olid demograafilisi trende arvestades pidevalt vähenemas.

Joonis 1. Üliõpilaste arv rahastamisallikate lõikes⁴. (Allikas: EHIS)

Vastuvõetute arv on olnud jätkuvalt langustrendis (joonis 2), seda eelkõige kõrghariduse esimesel astmel (vähenemine 2013/14. ja 2014/15. õa vastavalt -10% ja -8%). 2015/16. õa kasv on earühma langust silmas pidades üllatav ning selle põhjused vajaksid täiendavat analüüsi.

Joonis 2. Vastuvõetute arv rahastamisallikate ja õppeasutuste gruppide lõikes 2012/13-2015/16. õa. (Allikas: EHIS)

4. Kõrgharidustaseme õppe rahastamine ja eraraha osakaal õppeasutuste eelarves

Kõrgharidustaseme õppe läbiviimiseks eraldatakse õppeasutustele riigieelarvest õppeasutuse missiooni, eesmärgi ja ülesannete täitmiseks tegevustoetust. Tegevustoetuse eraldamise aluseks on ÜS §50¹ kirjeldatud mudel, milles

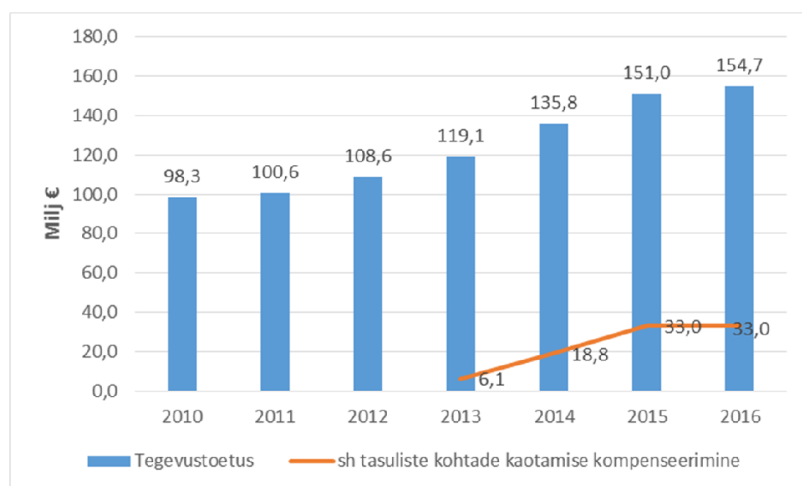
- 70-75% vahenditest peab eraldama arvestades õppe läbiviimise ulatust, kvaliteeti ja tulemuslikkust kirjeldavaid näitajaid;
- 25-30% vahenditest arvestades riiklikult olulisi õppe läbiviimist toetavaid tegevusi.⁵

⁴ RE– riigieelarvelised õppurid, REV riigieelarvevälised õppurid, A/õ – avalik - õiguslikud ülikoolid. Kuni 2012/13. õa on rahastamisallikateks RE ja REV, alates 2013/14. õa RE/Ei hüvita, REV/Hüvita.

⁵ Haridus- ja Teadusministeerium on algatanud seaduses kirjeldatud rahastamismudeli muutmise, mida on soovitanud Riigikontroll (auditi kontrolliaruanne „Kõrgkoolide tulemuslepingute täitmine“, 08.08.2012) ja Rektorite Nõukogu juures 2014. a moodustatud rahastamise töörühm. Ettepanekute juhendult algatas HTM 2015. a „Ülikooliseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuse“ menetluse, milles kirjeldas vajadust ÜS-i rahastamismudelit kirjeldavate sätete muutmiseks. Vastav seaduseelnõu on väljatöötamise järgus, uuendatud mudel peaks täies mahus realiseeruma 2017. a.

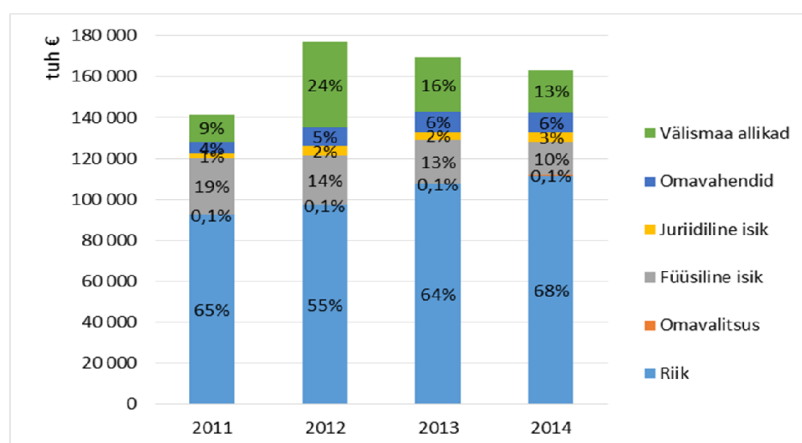
Rahastamismudelit rakendatakse avalik-õiguslikele ülikoolidele (6), riigi rakenduskõrgkoolidele (6) ja nendele erakoolidele, keda riik on otsustanud tegevustoetuse kaudu toetada (1)⁶. Ülikoolile tegevustoetuse eraldamiseks sõlmitakse ülikooli ja valdkonna eest vastutava ministri vahel kolmeks aastaks ülikooli missioonist, eesmärkidest, ülesannetest ja riigi vajadustest lähtuv haldusleping. Ülikoolid määravad ise avatavate õppekohtade arvu arvestades tööturu vajadusi, oma koolitusvõimsust ja võimekust anda kvaliteetset haridust. Juhul kui riigil on konkreetne vajadus mingi valdkonna lõpetajate järele, määratakse minimaalsed vastuvõtuarvud tulemuslepingus.

Riigieelarvest õppeasutustele kõrgharidusõppe läbiviimiseks eraldatud vahendid on pärast kõrgharidusreformi kasvanud 119,1 milj eurolt 2013. a 154,7 milj euron 2016. a suurendamaks rahastamist üliõpilase kohta ning kompenseerimaks tasulise õppe kadumise ja üliõpilaste arvu vähenemise.

Joonis 3. Tegevustoetus kõrgharidusõppe läbiviimiseks 2010-2016.

Kui hinnata avalik-õiguslike ülikoolide hariduskulutusi Statistikaameti andmete alusel, siis 2014. aastal riigi ja füüsiliste isikute finantseeritavate hariduskulutuste osakaal võrreldes eelmise aastaga kasvas, kuid summa vähenes (2013. aastal 128,9 miljonilt eurolt 2014. aastal 127,9 miljoni euron) (joonis 4). Võrreldes avalik-õiguslikes ülikoolides riigi ja füüsiliste isikute finantseeritavaid hariduskulutusi üliõpilaste arvuga on näha hariduskulutuste kasvu üliõpilase kohta: 2011. aasta 2,5 tuhandelt 2014. aasta 2,9 tuhandeni.

⁶ Eesti Infotehnoloogia Kollidž

Joonis 4. Avalik-õiguslike ülikoolide hariduskulutused finantseerimisallika järgi (Allikas: Statistikaamet)⁷.

Avalik-õiguslike ülikoolide kogutulu⁸ on pärast kõrgharidusreformi langenud, lisaks tasulise õppe mahu vähenemisele võib ühena olulistest põhjustest välja tuua Euroopa Liidu struktuurifondidest laekuvate tulude vähenemise.

Tabel 1. Avalik-õiguslike ülikoolide kogutulu (Allikas: Saldoandmik (tekkepõhised andmed))⁹

A-Õ ÜLIKOOLIDE KOGUTULU	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eesti Kunstiakadeemia	8 649 667	7 055 434	5 544 505	7 559 267	7 854 706	10 523 606
Eesti Maaülikool	24 223 371	31 024 022	38 366 380	32 398 027	31 599 562	27 938 243
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	5 045 969	5 482 171	5 794 889	6 003 084	6 368 709	7 510 372
Tallinna Tehnikaülikool	63 901 234	70 699 690	84 537 965	87 366 648	90 322 413	82 227 250
Tallinna Ülikool	26 984 923	30 265 930	48 570 229	36 723 683	37 006 467	34 371 628
Tartu Ülikool	114 199 892	123 136 431	148 936 076	169 704 362	152 836 111	153 188 908
Üldkokkuvõte	243 005 058	267 663 679	331 750 043	339 755 070	325 987 968	315 760 006

Erarahade osakaal avalik-õiguslike ülikoolide kogutulust on viimastel aastatel langenud. 2015. a moodustas eraraha osakaal 11% ülikoolide kogutulust, 2010. a oli vastavaks osakaaluks 18%. Langenud on nii Eesti residentidelt kui mitteresidentidelt saadud tulud.

Tabel 2. Erarahade osakaal avalik-õiguslike ülikoolide kogutulust

Erarahad avalik-õiguslikes ülikoolides (sh FI ja JUR) saldoandmikust tehingupartneri koodi alusel	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eesti Kunstiakadeemia	1 332 775	1 470 696	1 547 263	1 112 020	1 426 635	3 246 941
Eesti Maaülikool	5 846 004	6 227 084	5 045 263	4 747 266	5 766 542	4 228 531
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	388 297	470 382	534 635	175 033	497 363	557 083
Tallinna Tehnikaülikool	13 001 472	13 321 665	14 328 547	9 921 197	14 328 728	12 479 044
Tallinna Ülikool	7 915 037	8 261 800	8 633 594	8 409 239	8 760 824	5 177 237
Tartu Ülikool	15 680 988	15 183 870	14 252 760	9 015 482	12 698 266	8 733 524
KOKKU eraraha ülikoolide kogutulust (EUR)	44 164 573	44 935 496	44 342 063	43 478 358	37 951 872	34 422 360
KOKKU eraraha osakaal ülikoolide kogutulust (%)	18%	17%	13%	13%	12%	11%
Sh Eesti eraraha osakaal	16%	14%	10%	10%	9%	9%
Sh mitteresidentide eraraha osakaal	2%	3%	3%	3%	3%	2%

Õppetegevusest tulenevate erarahade osakaal ülikooli erarahadest on langenud 76 protsendilt 2010. a (29,3 milj eur) 58 protsendile 2015. a (15,6 milj eur). Samal ajal tulud teadus- ja arendustegevusest on tõusnud 8 protsendilt 12 protsendile.

Tabel 3. Eesti erarahade osakaal avalik-õiguslike ülikoolide kogutulust¹⁰

Tulud teadus ja arendustegevusest – ainult erarahad	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eesti Kunstiakadeemia		120 599	194 566	211 934	178 477	80 818
Eesti Maaülikool	431 055	429 140	457 234	650 850	707 529	180 893
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia						
Tallinna Tehnikaülikool	1 544 766	1 204 904	2 046 285	1 752 688	2 034 047	2 130 195
Tallinna Ülikool	148 176	179 015	297 794	149 718	142 360	95 043
Tartu Ülikool	781 422	793 055	1 018 223	1 062 347	1 121 723	857 705
Üldkokkuvõte	2 905 419	2 726 713	4 014 102	3 827 537	4 184 134	3 344 654

⁷ Avalik-õigusliku ülikooli hariduskulutused – kõrghariduse omandamise võimaldamisega seotud jooksevkulud ja investeeringud ning üliõpilastele osutatavate abiteenuste kulutused. Hariduskulutuste hulka ei loeta ka ülikoolis tehtavat teadus- ja arendustegevust. Täpsem metoodika: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/05Haridus/10Kergharidus/HT_71.htm

⁸ Andmed on võetud saldoandmikust ning need sisaldavad kõiki tulusid, mis ülikoolid on saanud eraõiguslikelt isikutelt (füüsilised ja juriidilised isikud). Tulud sisaldavad nii õppetegevuseks kui ka teadus- ja arendustegevuseks saadud vahendeid.

⁹ Perioodi 2010-2014 väljavõte on tehtud 14.07.2015; perioodi 2015 väljavõte on tehtud 02.02.2016 (2015. a seega auditeerimata andmed, lõplikud andmed saadaval juulis-augustis)

¹⁰ Ainult EE residentid

TA tulude osakaal Eesti erarahast	8%	7%	12%	11%	14%	12%
Tulud õppetegevusest – ainult erarahad	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eesti Kunstiakadeemia	983 859	922 816	871 881	671 927	554 566	497 712
Eesti Maailikool	2 731 693	2 562 007	2 384 394	2 033 006	1 631 692	1 398 114
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	61 008	59 604	64 331	75 595	87 842	92 699
Tallinna Tehnikaülikool	8 402 626	7 797 030	7 692 602	6 951 963	6 050 090	5 917 521
Tallinna Ülikool	7 027 516	7 179 788	7 186 430	7 305 611	4 824 870	3 864 162
Tartu Ülikool	10 101 345	9 697 359	8 918 769	7 138 879	4 862 081	3 735 887
Üldkokkuvõte	29 308 047	28 218 604	27 118 407	24 176 981	18 011 140	15 506 096
Õppetegevuse tulude osakaal Eesti erarahadest	76%	77%	79%	72%	61%	58%
Kokku TA ja õppetegevuse osakaal erarahadest (ülejäanud on seotud nt ruumide rendi, kommunaalkulude edasimüügiga jne).	84%	85%	91%	84%	75%	70%

5. Rahvusvaheline kogemus

OECD analüüsi Education at Glance 2015 (EAG2015)¹¹ andmetel on kõrghariduse rahastamisel riikliku avaliku sektori vahendite osakaal kõrge nii Euroopa Liidus (EL21 riikides 2012. a keskmiselt 78% avalikult sektorilt ja 22% erasektorilt sh füüsiliste isikute kulud 14%) kui OECD riikides (keskmiselt 70% avalikult sektorilt ja 30% erasektorilt sh leibkondade kulud 10%). EAG2015 andmed pärinevad aastast 2012, mil erasektori vahenditest rahastamine Eestis küündis kõrghariduses 22%-ni, mis oli kõrgem Euroopa, aga madalam OECD riikide keskmisest.

Lähtuvalt sellest, millise osakaaluga on õppeteenustasudest laekuvad tulud ülikooli eelarves, jagunevad ülikoolid kolme kategooriasse¹²:

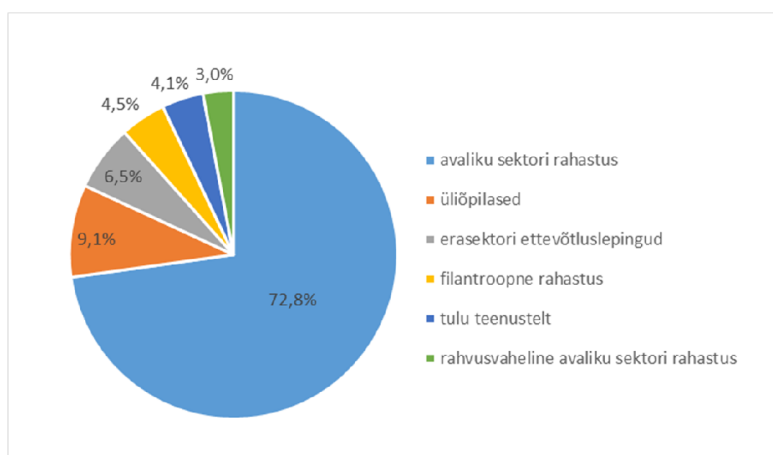
- 1) Üliõpilased panustavad ebaolulisel määral (õppeteenustasude osakaal eelarvest alla 5%, nt Rootsi, Taani, Saksamaa),
- 2) Üliõpilased panustavad vähesel määral (õppeteenustasude osakaal eelarvest u 10-20% nt Itaalia, Hispaania, Läti, Eesti),
- 3) Üliõpilased panustavad olulisel määral (õppeteenustasude osakaal rohkem kui 30%, nt Suurbritannia, Iirimaa, Bulgaaria).

Euroopa Ülikoolide Assotsiatsiooni 2011. a küsitluse (EUA 2011)¹³ tulemusena eristub Euroopa ülikoolide peamise rahastusallikana avaliku sektori poolne rahastamine nn blokkrahastusena (72,8% ülikoolide tulubaasist), st rahastamine, mis katab erinevat tüüpi kulud neid diferentseerimata, nt õpetamine, asutuse üldkulud, teadus- ja arendustegevus jne. Üliõpilaste panus õppeasutuste rahastamisesse õppeteenustasudena moodustab märkimisväärse osa vaid mõnedes riikides, keskmiselt siiski 9,1%. Enamuses riikides on seadusandluse poolt piiratud, millistelt üliõpilaste gruppidele õppeteenustasu võtta on võimalik. Ettevõtlussektori panus on keskmiselt 6,5%.

¹¹ OECD 2015. Education at a Glance 2015: OECD Indicators. OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en>

¹² HTM 2015. [Analysis of the Usage of Private Resources in Public Higher Education](#)

¹³ Estermann, T, Puvot, E. B. 2011. Financially Sustainable Universities II. EUA. http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Financially_Sustainable_Universities_II

Joonis 5. Euroopa ülikoolide tulude jaotus (EUA 2011)

2011. a läbi viidud üleeuroopaline ülikoolide ja ettevõtete vahelist koostööd käsitletud uuring¹⁴ toob kogutud andmete põhjal välja kaheksa ülikoolide ja ettevõtete koostöö põhitüüpi:

1. T&A alane koostöö
2. teadlaste mobiilsus
3. tudengite mobiilsus
4. T&A tulemuste kommertsialiseerimine
5. õppekavade arendamine ja läbiviimine
6. elukestev õpe
7. ettevõtlus
8. juhtimine

Euroopa tasandil näitavad tulemused, et kõige arenenum on ülikoolide ja eraettevõtluse T&A alane koostöö ning T&A tulemuste kommertsialiseerimine (tüübid 1 ja 4). Uuringu tulemused näitavad, et ülikoolide ja erasektori koostöö õppekavade arendamise/läbiviimise ja elukestva õppe valdkonnas (5 ja 6) on Euroopas tagasihoidlik ning selle põhjustena tuuakse välja, et seda ei soodusta koostööst saavutatav kaudne kasu, tulemuste vähene mõõdetavus ja suunatus.

6. Eraraha kaasamise võimalused

Eraraha kaasamist võimaldab õppeasutustele ülikooliseaduse sätestatud võimalus nõuda õppekulude hüvitamist osakoormusega õppijatelt, võõrkeeles õppijatelt, mitmendat korda õppekuludid hüvitamata kõrgkooli samale õppetasele astunudelt, nõutavas mahus õppekava mittetäitvatelt üliõpilastelt. Lisaks on õppeasutustel võimalik kaasata eraraha läbi koostöö ettevõtetega.

Osakoormusega õpe

Õppekulude osalist hüvitamist lubab seadusandlus nõuda üliõpilastelt, kes õpivad osakoormusega õppes. Osakoormusega õpe tähendab õppekava kumulatiivset täitmist 50-70% ulatuses õppeaasta lõpuks. Vastuvõetud üliõpilastest vaid väga väike osa on siiani valinud õppima asudes õppekoormuseks osakoormusega õppe (tabel 5). 2015/16. õa-l on osakoormusega õppes alustanute osakaal veidi kasvanud nii avalik-õiguslikes ülikoolides kui kõikides õppeasutustes kokku. Analüüsidest osakoormusega õppijate osakaalu kõigist üliõpilastest, on näitaja kordades suurem, sest nõutavas mahus õppekava mittetäitvad üliõpilased muudavad vajadusel õpingute jooksul oma õppekoormust.

¹⁴ Davey, T., Baaken, T., Muros, V.G., Meerman, A. The State of European University-Business Cooperation. Part of the DG Education and Culture Study on the Cooperation Between Higher Education Institutions and Public and Private Organisation in Europe, 2011. http://ec.europa.eu/education/tools/docs/uni-business-cooperation_en.pdf

Tallinna Tehnikaülikool strateegilise juhtimise magistriõppe õppekava,
ärikorralduse magistriõppekava,
Eesti Kunstiakadeemia kujunduskunsti bakalaureuseõppe õppekava.

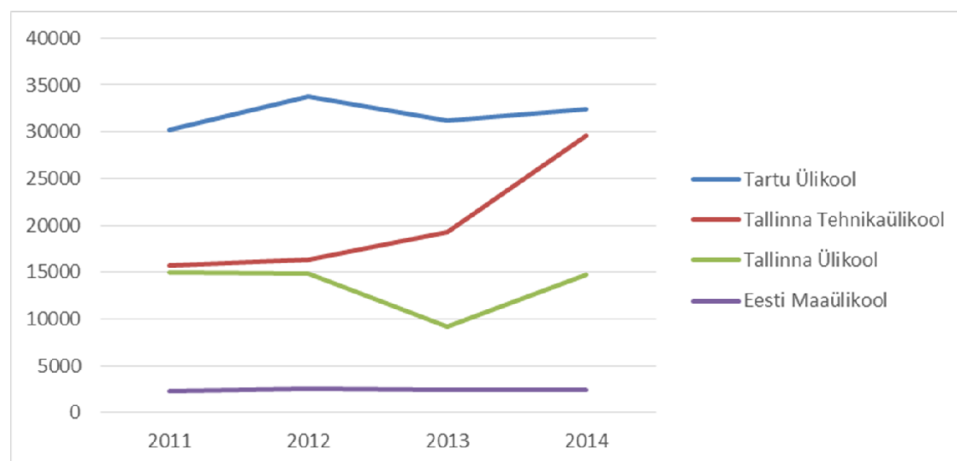
Sama erandi alusel toimunud Eesti Maaülikooli maaettevõtete strateegilise arendamise ja Tallinna Tehnikaülikooli haldusjuhtimise magistriõppekavad ülikoolide soovil 2016. a enam ei jätkata. Tulemuslepingus kokku lepitud erandid on suunatud täiskasvanud töötavale õppijale ning sellest lähtuvalt on korraldatud ka õppe läbiviimine (kaugõppe / tsükliõppe vormis). Samas näitavad vastuvõtuandmed, et konkursid nendele õppekavadele ei ole väga suured.

Võimalus: Suurendada tulemuslepingus kokku lepivate vaid osakoormusega õpet pakkuvate õppekavade hulka st laiendada ainult osakoormusel ehk nominaalajast pikema aja jooksul läbiviidavate õppekavade ringi, mille eest ülikoolil on võimalik küsida õppeteenustasu. Selleks tuleb eelnevalt sõnastada põhimõtted, millest HTM läbirääkimistel lähtub (nt võimalik vaid vastutusvaldkondades, õppekavagrupis peab säilima tasuta täiskoormusel õppe võimalus) ning milliseid andmeid õppeasutused taotlemisel esitama peavad (sihtgrupi põhjendatud huvi).

HTM seisukoht: Ei toeta tasuta tasemeõppe piiramist lubamaks avada suuremat hulka ainult osakoormusega õppekavu, mille eest on võimalik nõuda õppekulude hüvitamist. Seadus juba võimaldab pakkuda täiskoormusega õppe kõrval ka osakoormusega õpet. Ülikoolidel tuleb arendada kehtiva seadundluse raamides paindlikke õppevorme pakumaks töötavale õppurile rohkem õppimisvõimalusi sh osakoormusega õppes.

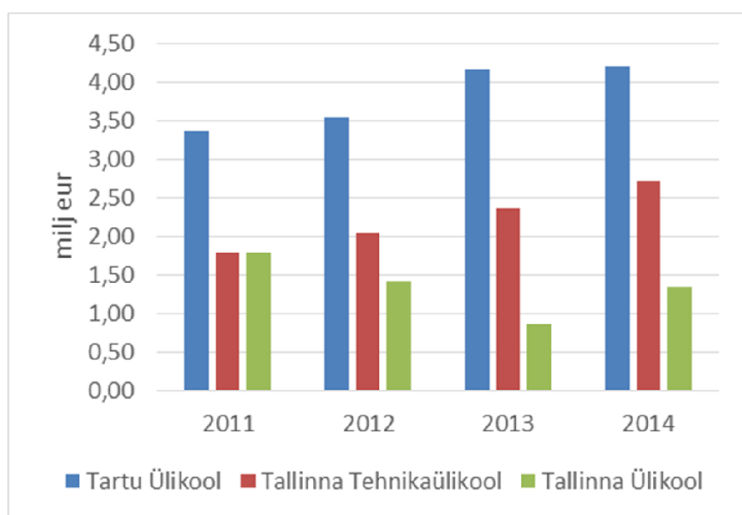
Täiendusõpe

Eraraha kaasamisele läbi täiendusõppe ei ole ülikooliseaduse 2013. a muudatus piiranguid seadnud. Täiendusõpe on täienduskoolitus täiskasvanute koolituse seaduse (edaspidi TKS) tähenduses ning selle õiguslik korraldus ja finantseerimine toimuvad samuti vastavalt TKS-ile. Ülikoolis korraldatava täiendusõppe valdkonnad, vormid ja korrad kinnitab ülikooli nõukogu. Ülikoolidest on suurimad täiendusõppe pakkujad Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool. Täiendusõppijate arv on 2014. a oluliselt kasvanud TTÜ-s (joonis 6)

Joonis 6. Täiendusõppe õppurite arv 2011.-2014. a. Allikas: Õppeasutuste majandusaasta aruanded 2011-2014.

Täiendusõppe rahaline maht on kõige suurem Tartu Ülikoolis, kus 2014. a ulatus 4,2 miljoni euroni (joonis 7).

Joonis 7. Täiendusõppe rahaline maht 2011. -2014. a

Võimalus: Õppeasutustel laiendada täiendusõppe pakkumist, kaaluda koostöös ettevõtjatega **uute täienduskoolituse programmide väljaarendamist** (ümbertõppe eesmärgil sh uued ja innovaatilised e-kursused, koolitused konkreetsetele ettevõtetele) Riigil kaaluda võimalikke (toetus)meetmeid nende ellu kutsumiseks ja koostöö soodustamiseks. Täienduskoolituse / paindlike õppevormide arendamist soodustaks neid tegevusi puudutava **tulemusnäitaja sisseviimine kõrghariduse rahastamismudelisse** Ettevõtete ja õppealast koostööd puudutava **tulemusnäitaja sisseviimine rahastamismudelisse** ja vastavate **eesmärkide rõhutamine** ülikoolidega sõlmitavates **halduslepingutes**.

Eksternõpe

Eksternõpet reguleerivad ÜS-i §-id 22 ja 31¹, mille kohaselt eksternõppes on isikul võimalik sooritada õppekavajärgseid eksameid ja arvestusi ning kaitsta lõputööd ja sooritada lõpueksamit ilma korralises õppetöös osalemata. Eksternid ei ole ÜS-i kohaselt üliõpilased. ÜS-i praeguses sõnastus on eksternõpe sisuliselt täiendusõpe. Samuti võimaldab see miinimumnõudeid mitte täitvatel üliõpilastel oma õpingud lõpuni viia. Eksternina kõrgkooli lõpetanute arv ja nende osakaal kõikidest lõpetanutest ei ole kõrgharidusreformi järgselt suuri muutusi läbi teinud.

Tabel 6. Eksternina kõrgkooli lõpetanud ja nende osakaal kõikidest lõpetanutest 2009/10-2014/15.

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
eksternina lõpetanud	568	424	386	476	451	538
lõpetajate arv kokku	11 450	11 828	11 497	10 867	10190	10491
eksternina lõpetanute osakaal	5,0%	3,6%	3,4%	4,4%	4,4%	5,1%
eksternina lõpetanute osakaal avalik-õiguslikes ülikoolides	7,0%	5,0%	4,2%	5,7%	5,8%	6,5%

Kõrgkoolid kasutavad erinevate õppevormide puhul termineid erinevas tähenduses. Kuna eksternõppe läbiviimise osas ühtsed reeglid puuduvad, siis osades õppeasutustes võib eksternõpe toimuda sisuliselt tasulise õppe vormina.

TÜ õppekorralduseeskirja kohaselt: Ekstern ei ole üliõpilane, kuid tal on lubatud täita õppekava, sh sooritada eksameid ja arvestusi või kaitsta lõputööd või sooritada lõpueksam. Eksterniks võib tulla iga soovija. Taotlejal peab olema vastavale õppekavale õppima asumiseks

eelnev haridustase ja täidetud vastuvõtueeskirjas õppekavale sisseastumiseks määratud eeltingimused (nt vastava sisseastumisaasta eeldusainete nõue magistriõppes). Eksterni staatuse saamiseks tuleb esitada avaldus, milles on toodud läbitavate õppeainete loetelu. Eksterni staatus antakse korraga semestriks või aastaks.

TTÜ pakub avatud ülikoolis paindlikku võimalust omandada kõrgharidus. Ülikool reklaamib võimalust omandada kõrgharidus (eriala) töö kõrval. Õpe kestab vähemalt kaks aastat (sõltub õppekavast). Võimalik on koostada endale individuaalne õpingukava.

Võimalus: Eksternõppest tasulise tasemeõppe kujundamine, kus üliõpilane täidab igal õppeaastal õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust kumulatiivselt vähem kui 50 protsenti. Muudatust toetavad elukestva õppe strateegia ja VÕTA põhimõtete ulatuslikum kasutamine. Samas vajaks muudatus põhjalikumat analüüsi.

HTM seisukoht: Ei toeta. Kõrgharidusreformi peamisi eesmärke oli tagada tagada kõikidele motiveeritud üliõpilastele võimalus omandada kõrgharidus võrdsetel alustel. See tähendas muu hulgas ka ühtsete sisseastumistingimuste kehtestamist, sest reformile eelneval ajal laekus erinevaid signaale, kuidas üliõpilastele esitatavad nõuded ning õppejõudude nõudlikkus erinesid samal õppekaval olenevalt sellest, millises õppevormis või tasuta/tasulisels õppekohal üliõpilane õppis. Oluline on (Rektorite Nõukogu vahendusel) ülikoolidel **leppida kokku eksternõppe eesmärkides ja tingimustes**, sest osades õppeasutustes on eksternõpe toimunud sisuliselt tasulise õppe vormina.

Õppeasutuste koostöö suurendamine erasektori ja tööandjatega¹⁵

Muudatused **maksupoliitikas** (nt erisoodustusmaksu kaotamine õppekulutustelt), et tõsta ettevõtete motivatsiooni kõrgharidusse panustamisel. (Ettepanek esitatud ettevõtjate ja Teenusmajanduse Koja poolt eraraha teemalisel arutelul, kuid ettepaneku täpsustused HTM-ile saadetud ei ole.)

Ettevõtetega õppealast koostööd puudutava **tulemusnäitaja sisseviimine rahastamismudelisse**. Seoses uue rahastamismudeli väljatöötamisega on vastava tulemusnäitaja võimalikkuse üle arutletud. Probleemkohtadeks on vajalike andmete puudumine riiklikes andmebaasides (lepingute arv või maht, vms) ja õppealase koostöö eristamine teadus- ja arendustegevuse lepingulisest koostööst.

Ettevõtetega koostööd puudutavate eesmärkide rõhutamine ülikoolidega sõlmitavates halduslepingutes. Lepingu täitmise hindamine on osa kavandatava rahastusmudeli tulemusrahastamisest (tegevustoetuse komponentidest tulemusrahastamine lepingu täitmise alusel moodustab u 3%). Seega võib vastava ülesande sõnastamine halduslepingus (koos konkreetsemate eesmärkidega) mõjutada ülikoole aktiivsemale koostööle erasektoriga õppe valdkonnas.

¹⁵ Põhjalik loetelu soovitudest ülikoolide ja ettevõtete koostöö edendamiseks (valdavalt teadus- ja arendustegevuse alase koostöö osas) on toodud Teadus ja innovatsioonipoliitika seire programmi TIPS Roolah, T. jt 2015. a uuringu „[Ettevõtete ja kõrgkoolide koostöökogemuse seire](#)“ lõppraportis (lk 87-93):87-88.